

Illustrasjon: Endre Barstad 2020

Fagfellevurdert

Den sprikende kraften i «det grønne skiftet»

Fem diskurser fra 2014 til 2018: Tar vi dem med oss inn i klimakrisens tid?

Sammendrag: Begrepet det grønne skiftet har i løpet av de siste årene vært med å prege samfunnsdebatten. Fra det, ifølge Atekst, stod på trykk i en norsk avis for aller første gang høsten 2013 og fram til sommeren 2020, har begrepet stått å lese over 13 600 ganger bare i norske papiraviser.

Gjennom å studere meningsinnhold i avisene ser vi at uttrykket fikk sitt gjennomslag i sentrum av både politikken og i norsk økonomi under oljekrisen rundt år 2015. Men om debattantene på det tidspunkt var kommet til enighet om at det grønne skiftet er nødvendig, var det langt ifra klart hva det grønne skiftet innebærer.

En analyse av meningstekster i Dagsavisen, Nationen, Vårt Land, Klassekampen, Aftenposten, VG og Dagbladet identifiserer fem hoveddiskurser. Flere av disse kjenner vi igjen når de i løpet av de siste måneders debatt om krisepakken til oljeindustrien har utløst både oljediskursen og virkemiddeldiskursen og muligens også den litt kyniske tonen i diskursen vi kaller «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen. I denne artikkelen vurderer vi endringspotensialet i det grønne skiftet, og stiller spørsmål om hvorvidt begrepet er av en slik art at det også blir med oss inn i «klimakrisens tid», preget av blant annet skolestreiker og klimasøksmål.

Emneord: Det grønne skiftet, klimakrise, normativitet, meningsjournalistikk, kritisk diskursanalyse

Marte Veimo
Frilansjournalist, master i journalistikk
marte.veimo@gmail.com

Andreas Ytterstad
Førsteamanuensis i journalistikk, OsloMet
andreas@oslomet.no

Den viktigste formaningen til journalistikken kommer i uthevet skrift helt til sist i Vær Varsom plakaten (VVP):

Ord og bilder er mektige våpen. Misbruk dem ikke! I denne artikkelen ser vi på kraften i begrepet «det grønne skiftet». Vi vurderer endringspotensialet i begrepet på basis av en analyse av hvordan begrepet faktisk brukes og forstås i samfunnsdebatten, og særlig i klimadebatten, de siste sju årene. Empirien er primært hentet fra Marte Veimos masteroppgave fra 2020, som artikkelens andre forfatter, Andreas Ytterstad, var veileder for. Veimo har sporet begrepets spredning i mediene kvantitativt, analysert meningstekstene i *Dagsavisen*, *Nationen*, *Vårt Land*, *Klassekampen*, *Aftenposten*, *VG* og *Dagbladet* fra 2014 til 2018, og intervjuet sentrale aktører i mening-/debatt-

redaksjonene til *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Nationen*.

Formaningen i VVP forutsetter at ord kan misbrukes. Men gjelder dette årets nyord fra 2015, det grønne skiftet? En av de fem hoveddiskursene som Veimo identifiserte, ble også tittelen på hennes masteroppgave: «Alle snakker om det grønne skiftet». Denne viser blant annet til at fra flere ståsteder har begrepet blitt sett på (og kritisert) som substansielt tomt. Da vi for et par år tilbake sammen intervjuet begrepets opphavsmann,¹ Anders Bjartnes, virket han nokså tilfreds over den varierte bruken, og hadde ikke noe behov for å låse fast betydningen av ordet.² Ikke desto mindre ga Bjartnes selv en definisjon i sin bok om det grønne skiftet, som fremdeles klinger ganske sterkt i måten vi snakker om det grønne skiftet på i mediene:

Energi og Klima-redaktør Anders Bjartnes regnes som opphavsmannen til begrepet "Det grønne skiftet". Foto: Klimastiftelsen.

Det grønne skiftet er en kontinuerlig, pågående, uavvendelig og ustoppelig prosess, som innebærer reduserte klimautslipp og forbedret ressursproduktivitet i alle samfunnssektorer og samtidig byr på nye muligheter for verdiskaping.³

Definisjonen har et ganske åpenbart deterministisk preg. Det grønne skiftet kommer, og er ustoppelig. Den kan påminne om filosofen Gerald Allan Cohens deterministiske utgave av marxismen.⁴ Cohens såkalte «primacy thesis» sier at «*the nature of a set of production relations is explained by the level of development of the productive forces embraced by it*».⁵

Filosofen Antonio Gramsci⁶ påpekte at denne mekaniske og fatalistiske troen på at samfunnet vil innordne seg produktivkreftenes marsjtakt gjennom historien er besnærende, og fungerer litt som religion eller rusmidler.

Det er nemlig ikke spesielt lett å få tak i den ustoppelige

prosessens *aktører* eller *subjekter*, selv om Bjartnes, Marius Holm fra Zero og flere andre har påpekt at det er *markedet* som er hoveddrivkraften bak det grønne skiftet.⁷ Når det grønne skiftet da går for sakte, eller får et «tempoproblem»⁸ er det følgelig ikke så lett å plassere ansvar eller skyld hos noen. I Bjartnes' definisjon av det grønne skiftet skyves spørsmålet om hvem som skal gjøre hva for å kutte raskt nok i utslippene i klimagasser, i bakgrunnen.

Som en siste innledende betraktning, må vi konstatere at denne definisjonen av det grønne skiftet IKKE er formulert som en formaning. Medieforskeren Shane Gunster⁹ diskuterer hvilken effekt

sosiale normer har på vår såkalte miljødferd. Han viser til et arbeid fra Vlad Griskevicius med flere,¹⁰ der de skiller mellom sosiale normer som blir pålagt oss («injunctive social norms»), de som handler om hvordan vi bør oppføre oss, og deskriptive sosiale normer, som «bare» beskriver hvordan mennesker

Definisjonen har et ganske åpenbart deterministisk preg. Det grønne skiftet kommer, og er ustoppelig

oppfører seg. Definisjonen av det grønne skiftet i dag er av det siste slaget: Det grønne skiftet kommer, så det er bare å henge på.

Etter dette innledningskapittelet gjør vi rede for hvordan analysen er gjennomført, før vi oppsummerer begrepet det grønne skiftets historie. I hoveddelen av artikkelen presenterer vi fem hoveddiskurser som Veimo har identifisert i sin analyse av debatten om det grønne skiftet, med mål om å kartlegge de ulike representasjonene av virkeligheten som dominerer i meningsutvekslingen. Disse kaller hun olje-, virkemiddel-, min sak-, «alle snakker om det grønne skiftet»- og bioøkonomi-diskursen. I siste del av analysen viser vi at det også finnes tilløp til en mer vekst- og systemkritisk utgave av det grønne skiftet innenfor et par av disse diskursene. Men ser vi de fem diskursene under ett, så beveger ikke de forskjellige måtene å snakke om det grønne skiftet seg særlig langt bort fra kjernebetydningen i Bjartnes' opprinnelige definisjon og innramning.

I konklusjonen vurderer vi hvor viktig det grønne skiftet har vist seg å være, i norske medier generelt og i meningsjournalistikkens diskurser spesielt, før vi retter vi blikket forbi Veimos analyse som gikk fram til 2018. Vi ser på 2019 – året da «climate emergency» ble årets nyord i England og «klimabrøl» ble årets ord i Norge – og 2020, med COVID-19-krisen og diskusjonene om en «grønn omstart». Tall fra 2019, og diskusjonene om oljekrisepakken fra 2020, tyder på at det grønne skiftets kraft og endingspotensial slett ikke har ebbet ut. Men kraften i det grønne skiftet spriker, og er verken tydelig eller sterk nok til å bære bud om en halvering av utslippene de neste ti årene. Samfunnsendringene som må til for å nå 1,5-gradersmålet er så store at vi ikke tror vi kan klare oss uten eksplisitt normativ diskusjon og et sterkt folkelig aktørskap. Det grønne skiftet er ikke en ustoppelig (markeds)prosess, men det er ikke dermed sagt nødvendigvis et umulig prosjekt. Klimabrøl, klimasøksmål, klimastreik, lavutslippssamfunnet og på amerikansk, «Green New Deals», er alle ord som smis kontinuerlig i denne debatten, og som kanskje til og med kan bli mektige våpen når de kommer ut av sin karantene og inn i en kraftfull og synlig folkelig bevegelse igjen.

Kritisk diskursanalyse og samtidshistorie

Analysen av de fem diskursene trekker veksler på kritisk diskursanalyse (KDA). Derfor vektlegger vi ikke bare tekstene i seg selv, men også det lingvistiske Norman Fairclough¹¹ kaller diskursiv praksis og sosiokulturell praksis. Han ser diskursiv praksis (sfæren der tekstene blir produsert, publisert og konsumert) som et mellomledd mellom det tekstuelle og det sosiale og kulturelle.¹² Modellen er kritisert, blant annet fordi det i praksis er umulig å undersøke alle relevante forhold. I vårt tilfelle er det likevel nyttig å løfte blikket og å se på i alle fall noen aspekter ved diskursiv og sosiokulturell praksis: Begrepet det grønne skiftet gir mest mening når vi kjenner omgivelsene det brukes i. Intervjuene Veimo gjennomførte med redaktører og debattansvarlige i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Nationen*, og de vi sammen har gjennomført med redaktørene av nisjebladene *Energi* og *Klima*, *Naturpress* og *Harvest*¹³ bidro alle til vår innsikt i disse omgivelsene.

At vi har øynene åpne for diskursive og sosiokulturelle aspekter, utelukker ikke at vi også anser de materielle faktorene som viktige. Uten materielle klimaendringer hadde ikke begrepet det grønne skiftet oppstått. Men uten intertekstualitet og kontekst er begrepet av en slik art at det ikke hadde gitt noen mening.

I Veimos masteroppgave ble det ikke gjort noe forsøk på å plassere de fem diskursene om det grønne skiftet i en historisk tidslinje. Vi kan derfor ikke si mye om den kronologiske utviklingen av diskursene, for eksempel om det var flere tilfeller av tekster preget av oljediskursen i 2015 enn det var i 2017. Som vi skal se i analysen, gir likevel begrepet om «rammehendelser»¹⁴ en pekepinn på når noen av de fem diskursene blir spesielt fremtredende i perioden. En KDA som er kontekstsensitiv gir dessuten et godt utgangspunkt for å utvikle et historisk blikk på diskursene. I denne artikkelen har vi forsøkt å forsterke et slikt historisk blikk, ved å trekke veksler på annen litteratur og kunnskap vi har om klimadebatten generelt¹⁵ og om det grønne skiftet spesielt.¹⁶ Det at vi begge to følger ganske bredt med på klimadebatten, irriterer oss over den, og tidvis deltar i den,¹⁷ gir oss også noen forutsetninger for å vurdere den sprikende kraften i det grønne skiftet, slik vi gjør når vi i konklusjonen

mener noe om nåtiden og fremtiden, der empirien selvsagt mangler. Empirien mangler imidlertid ikke når det gjelder hvordan begrepet det grønne skiftet vokste fram i 2013, og fikk gjennomslag i 2015.

Begrepets gjennomslag under oljekrisa i 2015

«FN-sporet trengs, men det grønne skiftet kommer 'nedenfra', drives av business/innovasjon og nasjonal/regional politikk.»¹⁸

Sitatet er hentet fra en Twitter-samtale tidligere nevnte Anders Bjartnes, ansvarlig redaktør i nett-magasinet *Energi og Klima* og for Norsk Klimastiftelses publikasjoner, hadde 9. desember 2012. Dette er ifølge en artikkel i *Journalisten* 4. desember 2015 aller første gang begrepet det grønne skiftet ble brukt.¹⁹

Ifølge artikkelen vedkjenner Bjartnes seg farskapet til begrepet, men han trekker også inn en felles fødselsprosess sammen med blant andre Marius Holm i miljøstiftelsen Zero: «Vi drodlet for å skape en grunnfortelling rundt konferanseprogrammet. Målet var å finne en storyline som kunne være interessant, publisistisk og redaksjonelt», forteller Bjartnes til *Journalisten*. Konferansen det siktes til, er miljøstiftelsen Zeros konferanse i november 2013. Denne fikk «det grønne skiftet er i gang», som overordnet tema. I løpet av ukene i forkant av konferansen lykkes stiftelsen med å rulle ut det nye begrepet.

Den 30. september 2013 er, ifølge søk i Atekst, aller første gang «det grønne skiftet» stod på trykk i en norsk papiravis. Leder i Zero, Marius Holm, ble intervjuet i *Dagsavisens* «Navn i nyhetene»-spalte i forbindelse med at FNs klimapanel nylig hadde lagt fram en rapport. I artikkelen sier han blant annet dette:

– Rapporten vil overbevise om at utslippene må kuttes raskt for å unngå et sosialt og økonomisk ragnarok, og skape et sterkere momentum for det grønne skiftet i energi og transportsektoren ... Det viktigste er at man bygger det grønne skiftet fra bunnen, og ikke venter på globale avtaler som

man har forhandlet om i tjue år uten å lykkes.²⁰

Allerede fra 2013 er altså «det grønne skiftet i gang», orientert mot løsninger, og nødvendig for å unngå økonomisk ragnarok. Undertittelen på Bjartnes bok om det grønne skiftet – *Stans Norges veddemål mot klimapolitikken*,²¹ understreker betydningen klimatrusselen har vis-a-vis norsk oljeøkonomi. Når bruken av det grønne skiftet i norske papiraviser tar av i 2015, er det nærliggende å se på fallet i oljeprisen som den viktigste kontekstuelle faktor.

Arild Hermstad viser til *Debatten* på NRK 26. mars 2015 som eksempel på gjennomslaget for debatten om Det grønne skiftet. Statoils konsernsjef Eldar Sætre ble her konfrontert med spørsmålet om Norge risikerte å bli en Kodak-nasjon, som er en referanse til det japanske selskapet som gikk under fordi de ikke ble med på den digitale revolusjonen.²²

I løpet av sommeren 2015 ble arbeidsledigheten, særlig på Vestlandet, et hovedtema i valgkampen. Jonas Gahr Støre skrev kronikken *Dere gjør ikke nok, Erna*,²³ der økende ledighet ble knyttet til for lite «tydelige skritt mot et grønt skifte». Arbeidslivs-forskerne Camilla Houleand og David Jordhus-Lier²⁴ har videre, gjennom sine fokus-gruppeintervjuer med norske oljearbeidere, kartlagt hvordan det grønne skiftet i 2014/2015 kom «på toppen av og fordyper andre omstillingsprosesser som er negative for oljearbeidere».

I desember 2015 blir det grønne skiftet kåret til årets nyord i den årlige kåringen, som er et samarbeid mellom Språkrådet og Norges Handelshøyskole, og i 2016 – toppåret – får begrepet 2283 treff i norske aviser. Men kanskje viktigere enn både kåringen og disse tallene: Med oljekrisen hadde grunnfortellingen i det grønne skiftet fått gjennomslag i sentrum av både politikken og norsk økonomi. Som vi skal se i den avsluttende diskusjonen på denne artikkelen, kan det se ut som om kombina-

*Den 30. september 2013 er,
ifølge søk i Atekst, aller første gang
«det grønne skiftet» stod på trykk
i en norsk papiravis*

Møte mellom gammel og ny teknologi. I horisonten sees Tampen Hywind flytende havvindpark. Bildet er tatt fra Snorre-plattformen. Foto: Equinor/Laila Sømme.

sjonen av COVID-19 og en ny oljekrise har gitt det grønne skiftet ytterligere kraft.

Fem hoveddiskurser

Begrepet bredte fort om seg, i den grad at det skulle komme til å prege klimadebattene. Men om «alle» er enige om at de er for det grønne skiftet, er det langt fra klart hva denne enigheten består i. Det er ingen tvil om at begrepet ble brukt av aktører med ulike posisjoner. Derfor er det spesielt interessant å undersøke begrepet gjennom en diskursanalyse. Vi identifiserer fem hoveddiskurser, som kan kalles olje-, virkemiddel-, min sak-, «alle snakker om det grønne skiftet»- og bioøkonomi-diskursen. De er ikke helt kategorisk adskilt fra hverandre, og kan av og til gå litt over i hverandre. Felles for alle, bortsett fra «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen, er likevel at begrepet først og fremst har et løsningsorientert preg. Vi skal også legge til at selv om utvalget vårt er ganske bredt, så mangler det flere medier der diskursene om det grønne skiftet antageligvis ville avtegnet seg annerledes. *Dagens Næringsliv*, for eksempel,

som ikke er med i Atekst, har et fokus ikke bare på økonomi, men også på teknologisk utvikling. En mer teknologisk orientert diskurs om det grønne skiftet kunne også ha blitt sporet fram i *Teknisk Ukeblad*. I det følgende vil vi imidlertid presentere de fem hoveddiskursene som dominerte i Veimos utvalg.

Oljediskursen

Gitt den historiske bakgrunnen og konteksten vi risset opp over, er det ikke overraskende at én av diskursene om det grønne skiftet, er oljediskursen. Den norske debatten utspiller seg i en dobbeltsidig kontekst. På den ene siden ivrer vi etter å finne løsninger for å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050, samtidig som vi fortsetter å gasse på for petroleumsnæringen. Denne dobbeltsidigheten kalles gjerne «det norske paradokset».²⁵ Den norske samfunnsdebatten tar som regel utgangspunkt i at grønn omstilling i Norge ikke er til hinder for en relativt stor petroleumsnæring, også i 2050 eller 2100.²⁶

Dette synet oppsummeres gjennom argumentene om at norsk olje er «renere» enn andre lands – i den

forstand at norsk produksjon forurenser mindre – at oljeproduksjonen vår sikrer velferdsstaten og at verden trenger energi.²⁷ Med disse argumentene presenteres vår måte å drive på som en del av løsningen – og ikke som en del av problemet.

Det norske paradokset fylles med mange eksempler på hvordan diskurser annekteres eller innleires i hverandre. Aktører bidrar til diskursens dynamikk ved å nærmest fylle språket med nye assosiasjoner og anvende begreper i en ny kontekst.²⁸ Det gjelder også begrepet det grønne skiftet. Når dette skjer bevisst, er det en taktikk vi kjenner igjen fra bruken av begrepet bærekraftig utvikling, og hvordan oljebransjen har utnyttet uklarheten rundt begrepet og definert det strategisk til sitt eget beste ved å operasjonalisere bærekraftighet som det å kutte sine utslipp mest mulig og det å finne nye ressurser.²⁹

I meningsstoffet om det grønne skiftet er Norges olje- og gassvirksomhet et omfattende tema, både på redaksjonell og ekstern meningsplass. Det er viktig å understreke at diskursen rommer to diametralt motsatte posisjoner. Her er stemmene som mener at norsk petroleumsaktivitet er en del av løsningen på det grønne skiftet, men også de som mener at denne aktiviteten tvert imot representerer problemene.

Typiske debattanter i oljediskursen er framtreddende politikere, representanter for oljenæringen, ungdom spesielt engasjert i politikk og/eller miljø og kommentariatet.

29. november 2016, samme måned som petroleumsvirksomheten feiret sitt 50-årsjubileum for den aller første leteboringen på norsk sokkel, skriver administrerende direktør for Norsk olje og gass, Karl Erik Schjøtt-Pedersen, et innlegg i *Aftenposten*:

Hvis man skal få en hel verden med på det grønne skiftet, må det skje til lavest mulig kostnad, med lavest mulig velferdstap. Utslipp av klimagasser må koste. Med verdens høyeste karbonpriser ligger Norge allerede godt an, og vil derfor være kon-

kurransedyktige. Dersom Norge politisk velger å senke produksjon av olje og gass, vil ikke det endre på etterspørselen og forbruket. Andre land vil enkelt ta over produksjonen. Globale utslipp vil sannsynligvis øke, fordi de fleste land har høyere utslipp enn Norge. Fører det oss nærmere målene satt i Paris? Eller vil det bare føre til reduserte helsetjenester og økte skatter i Norge?³⁰

Her argumenteres det altså for at velferdstap er risikoen dersom Norge velger å trappe ned på aktiviteten. Dessuten vil globale utslipp sannsynligvis øke dersom andre land i stedet produserer mer, argumenterer Schjøtt-Pedersen.

Oljebransjens forhold til begrepet det grønne skiftet undersøkes nærmere i Sol Sigurjonsdottirs masteroppgave *Sort gull og grønt besvær* fra 2018. Hennes informanter i oljebransjen er enige om at fossil energi i form av olje og gass har en sentral rolle

I meningsstoffet om det grønne skiftet er Norges olje- og gassvirksomhet er et omfattende tema, både på redaksjonell og ekstern meningsplass - med to diametralt motsatte posisjoner

i det grønne skiftet – og de mener at bransjen skal fungere som drivere for å skyve det grønne skiftet fremover. Heller ikke de forsøker å fylle begrepet med innhold, men i stedet forsvarer de bransjens rolle i det grønne skiftet. De gir

altså uttrykk for at de ønsker å henge på det grønne skiftet, men på den annen side skjønner de også at dette er et begrep som utfordrer deres makt. De tar til seg og slutter seg til de deskriptive normene (jamfør Gunster, som diskuterer hvilken effekt sosiale normer har på vår såkalte miljøadferd), framfor å følge sosiale normer som andre aktører prøver å pålegge dem, som å avslutte petroleumsproduksjonen.

5. januar 2017 tar VG, i lederartikkelen «Næringslivet er løsningen», den samme posisjonen. Bakteppet for artikkelen er NHOs årskonferanse, kalt «Made in Norway»: «Norges muligheter for å lykkes med et grønt skifte går hånd-i-hånd med norsk olje og gass. Det som er bra for energisektoren, er bra for et grønnere Norge.»³¹

Denne diskursen utløses ofte av hendelser som går rett til kjernen i oljespørsmålet. Et eksempel er

Daværende leder i Naturvernforbundet Silje Lundberg er bare en av mange unge som aktivt har deltatt i oljediskursen, med en kompromissløs holdning til oljespørsmålet. Foto: Naturvernforbundet.

da regjeringen åpnet for letevirksomhet i Barentshavet i 2016. «Det grønne skiftet avlyst» er tittelen på jusprofessor Beate Sjøfjells kronikk i *Dagsavisen* 6. oktober samme år. I anledning at statsbudsjettet for det kommende år legges fram, kritiserer hun regjeringen for å fortsette å styre Norge på «tut og kjør»-sporet gjennom å åpne nye petroleumsfelt i nordområdene, og gir uttrykk for at regjeringen gjennom sin kommunikasjon på den ene siden og handlinger på den andre, bedriver grønnvasking av oljepolitikken.

Det vi trenger er en fullstendig omlegging av Norge til et bærekraftig nullutslippssamfunn. En langsiktig plan for avvikling av petroleumsindustrien ville være et første skritt. Det regjeringen leverer er forsøk på grønnvasking av Norges fortsatte satsing på et høyutslippssamfunn. Regjeringen bryter Grunnloven og har i praksis avlyst det grønne skiftet.³²

Politisk engasjert ungdom er blant de som flere ganger skriver seg inn i oljediskursen, med en kompro-

missløs holdning til oljespørsmålet, som daværende nestleder i Naturvernforbundet, Silje Lundberg, gjør i *Dagbladet* 30. august 2016:

I flere år har regjeringen snakket varmt om det grønne skiftet, og om hvor alvorlig klimaendringene er. Med nyheten om nok en tildelingsrunde for oljen viste Erna hvor hult regjeringens klimainngangsbillet er, når hun fortsetter å lukke øynene for klimapåvirkningen norsk olje medfører.³³

Virkemiddel-diskursen

Denne diskursen preges av spørsmål om hvordan det grønne skiftet skal gjennomføres, hvem som må ta initiativ og hvem som har ansvaret. Fornybar energi, «grønne» arbeidsplasser, skatter og avgifter er hyppige tema: Hva skal til for at næringslivet satses «grønt»? Hvor aktiv må staten være? Skal den bare sørge for at det koster å forurense, eller skal myndighetene også aktivt subsidiere de som sørger for å virke med lavere utslipp? Og hva med forbrukerne, skal vi betale for å forurense, og hvilken effekt vil i så fall det ha?

I en signert lederartikkel i Klassekampen i 2017 tok avisas daværende journalist og kommentator Mimir Kristjánsson til orde for at skognæringen trenger et sterkt, statlig selskap à la Statoil for å kunne spille en viktig rolle i det grønne skiftet. Foto: Ihne Pedersen/Rødt.

Mens oljediskursen i stor grad er preget av ja/nei-spørsmål, er virkemiddeldiskursen mer åpen: Hvilke virkemidler kan vi bruke for å få landet gjennom en omstilling, og hvilke vil fungere best? Det diskuteres særlig politiske virkemidler, som følger tradisjonelle debattmønstre: Her er forslag om skatter og avgifter på den ene siden mot argumenter for skatteletter på den andre siden, både for næringsliv og privatpersoner. I hvor stor grad staten bør legge føringer for næringslivet, og ikke minst i hvor stor grad staten selv skal bidra som aktør, er en beslektet diskusjonslinje.

Språklige virkemiddel som begrepet «å bruke både gulrot og pisk» brukes av flere debattanter når virkemidler diskuteres, slik VG gjør på lederplass i forbindelse med debatten om flyseteavgiften:

Et avgiftsregime som premierer lavutslipp vil være et insitament for flyselskapene til å skaffe seg mer miljøvennlige fly. Poenget må være å få en stor forenser som flytrafikken til selv å lede an i det grønne skiftet. Da trengs det både pisk og gulrot.

Å piske passasjerer som likevel ikke kan velge annerledes, er å rette baker for smed.³⁴

Virkemiddeldiskursen gjør seg spesielt gjeldende når det handler om politikk og virkemidler som kan påvirke privatpersoner direkte. Debatten om flyseteavgiften, som eksempelet over er hentet fra, er én stor diskusjon som har gått i denne perioden. En annen er den såkalte bilpakken som var et hovedtema i budsjettkampen høsten 2016.

I virkemiddeldiskursen er økonomi ofte fellesnevneren og også her finnes det ulike posisjoner. En klassisk går mellom marked og stat. Men statlige og markedsmessige virkemidler overlapper også ofte, noe som ikke er uvanlig i et økomodernistisk perspektiv.³⁵

Miljøstiftelsen Zero er blant aktørene som har tro på at markedet klarer å ordne opp i det grønne skiftet selv: «Det grønne skiftet handler om å bygge på markedets logikk», skriver organisasjonens leder, Marius Holm, i *Aftenposten* 12. mai 2014, og viser til at mens råvarer blir dyrere når behovet stiger, skjer det motsatte med teknologier: Solceller, vindmøller og

el-bilbatterier blir billigere jo større etterspørselen er. Han konkluderer: «Når markedet tar over for politikerne, vil det grønne skiftet gå raskere».³⁶

Andre mener at staten må inn, i større eller mindre grad, for å regulere markedet slik at det skal kunne blomstre i grønn farge. Stortingsrepresentant og talsperson for Miljøpartiet de grønne, Rasmus Hansson, mener at Norge må legge til rette for det grønne skiftet på samme måte som vi har gjort for oljevirkosomheten – gjennom skattefritak for et grønt næringsliv. «Stopp oljesubsidier, start grønt skifte» er tittelen på Hanssons debattinnlegg i *Dagsavisen* 14. mars 2016:

Vi må heller sette inn et krafttak for det grønne skiftet, slik vi til nå har gjort det for å drive fram oljevirkosomheten. I 50 år har man effektivt løftet fram oljenæringen med gunstige skattefritak. Nå må vi gjøre det samme for å skape den framtida vi nå skal ha, grønn bærekraftig økonomi og næringsliv.³⁷

I en signert lederartikkel i *Klassekampen* 4. august 2017 mener avisas journalist og kommentator Mímir Kristjánsson at skognæringen trenger et sterkt, statlig selskap à la Statoil for å kunne spille en viktig rolle i det grønne skiftet:

Et skogens Statoil, utstyrt med friske milliarder fra staten, trengs om vi skal få fart på disse investeringene for alvor. Skognæringen har en sentral rolle å spille i det grønne skiftet fordi tre kan erstatte både plast, byggematerialer som stål og betong og fossilt drivstoff. En slik oppgave er for viktig til å overlate til private kapitalister med kortsiktig profitt på hjernen, noe miseren i Norske Skog viser med stor tydelighet.³⁸ I den midterste delen av dette avsnittet skriver han seg rett inn i det vi kan kalle bioøkonomi-diskursen, som vi kommer tilbake til.

Min sak-diskursen

Denne diskursen er spesielt framtreddende blant

eksterne debattanter som representerer en næring, fagorganisasjon eller politikere som jobber med enkeltsaker og har som mål å løfte de små debattene i den store. Det kan også være forskere som vil fremme sitt felt. Felles for dem er gjerne at de bruker begrepet det grønne skiftet som retorisk virkemiddel til inntekt for sin sak. Ofte handler disse meningsinnleggene om naturressurser og råvarer (foruten olje og gass). Hvilke er det viktig – og riktig – å satse på i det grønne skiftet?

«Fosfor må bli del av det grønne skiftet» skriver en innsender, som er forsker ved NIBIO, i *Nationen* 17. august 2016. «En enklere løsning for å iverksette det grønne skiftet, enn industriell hamp, skal du lete lenge etter», hevder en innsender, kommunestyrerepresentant fra MDG i *Klassekampen* 10. juni 2016. «Dagens atomkraftverk fortjener ikke noen sentral plass i det grønne skiftet», mener en innsender, student i miljøfysikk og fornybare energi, i *Klassekampen* 25. august 2016. «Alt som skal elektrifiseres, trenger kobber, og kobber er et helt uunnværlig metall i det grønne skiftet», skriver en LO-sekretær i *Nationen* 25. oktober 2018, og argumenterer med det for gruvedrift i Repparfjord. En innsender mener i *Aftenposten* 27. juni 2017 at «det grønne skiftet dessverre har blitt synonymt med det å ødelegge de grønne samfunns-

verdiene vi mest av alt ønsker å bevare» – i et innlegg mot vindkraftutbygging. Mens en professor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet får en hel side i *Nationen* 7. april 2016, hvor

han under overskriften «Det er gull i avløpsvannet» forklarer hvorfor «det er ... i vannet og kloakken vi finner de store mulighetene i det grønne skiftet».

Felles for flere av disse innleggene er at det grønne skiftet i seg selv i mindre grad er et hovedargument, men forslagene framstilles ofte som at de har en positiv bieffekt for grønn omstilling. Disse tjener som eksempler på at bruken av begrepet det grønne skiftet i mange tilfeller først og fremst er et retorisk grep. Som en polemiker av en mot-debattant ville kunne sagt det: De drar det grønne skiftet-kortet.

Én hendelse som utløser mer polemiserende karakteristikk av det grønne skiftet, var da begrepet ble kåret til årets nyord i 2015

Senterpartiets Geir Pollestad argumenterte i *Nationen* for at "Det grønne skiftet" burde bli årets fy-ord i 2016. Foto: Civita.

Vi mener at denne bruken av begrepet understreker dets suksess. «Alle» vil henge seg på det grønne skiftet, og dermed inviterer det til å ta i bruk min sak-diskursen.

«Alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen

Det tok ikke mer enn ett år fra det ble brukt trykksverte på begrepet det grønne skiftet aller første gang, til vi, ifølge Atekst, kunne lese at «alle snakker om det grønne skiftet». I meningsartiklene som sorterer under denne overskriften er avsender gjerne oppgitt over at et begrep uten konkret innhold har fått bre om seg, vi ser en ironisering over begrepet av samme årsak, men også at det uttrykkes kritikk overfor politikere og klimapolitikken, eller mangel på sådan. Det er mange som tar på seg rollen som den oppriktige gutten i eventyret om «Keiserens nye klær», og avslører begrepet som tomt.

En hendelse som utløser mer polemiserende karakteristikk av det grønne skiftet, var da begrepet ble kåret til årets nyord i 2015. «Årets nyord er en aldri

så liten skuffelse», mener en *Aftenposten*-journalist i en kommentar:

Det grønne skiftet har jeg hørt og lest om hver bidige dag de siste par årene. Begrepet er utvilsomt uttrykk for en grunnleggende samfunnsendring, slik Språkrådet uttrykker det. Som sådant er det viktig i samfunnsdebatten. Men miljøforkjempenes monomane bruk av det har gjort det grønne skiftet til en klisjé. Like generelt og i bunn og grunn like uforpliktende som en bærekraftig utvikling.³⁹

Begrepet brukes også til ironisering av for eksempel politikere eller politikk, blant annet i form av «punchlines», eller som korte kommentarer på redaksjonell plass. Som VG melder på lederplass (etter hovedlederartikkelen) 9. juni 2016: «Oljeprisen stiger, elbiler må betale bompenger og Miljøpartiet De Grønne bygger ny motorvei fra Asker til Oslo. Det grønne skiftet er i full gang».

Noen debattanter kan starte en argumentasjon

med «alle snakker om det grønne skiftet», for så å følge opp med et forsøk på å gi begrepet et konkret innhold. Men for mange handler det om å poengtere at vi bruker et begrep uten klart innhold. Allerede 20. januar 2015 påpeker kommentator Arne Strand i *Dagsavisen* at begrepet står i fare for å drukne som en frase, under tittelen «Store omstillinger, men til hva?»

Bak begrepet grønt skifte skjuler det seg ingen ting konkret. Statsministeren omtalte skifte til grønn poliikk (sic) og økonomi i generelle vendinger uten å presisere hvor de nye arbeidsplassene skal komme og i hvilke bransjer de skal vokse fram. Det grønne skiftet står allerede i fare for å drukne som en frase.⁴⁰

Sp-politiker Geir Pollestad har i Dagens gjest-spalten i *Nationen* 19. september 2016 et innlegg kalt «La klimapolitikken bli edru». Ved nærmere lesing er det ikke politikken i seg selv, men den omfattende bruken av begrepet det grønne skiftet, han peker på som det forstyrrende elementet.

Nå trengs det et skifte. Det er populært å kalle dette «det grønne skiftet». Ordet er sågar kåret til årets nyord i Norge. Jeg liker uttrykket «det grønne skiftet» svært dårlig. Det er et verdiløst uttrykk som både miljøorganisasjonene og oljeindustrien har brukt så mye at det er umulig å vite hva som egentlig menes med uttrykket. Når honnørord skygger for det konkrete innholdet i politikken så er det ikke bra. «Det grønne skiftet» bør bli årets fy-ord i 2016.⁴¹

Den 28. september får Pollestad tilsvaret i samme avis, av kommunikasjonssjef i Zero, med innlegget Promillekontroll av Pollestad og SP.

At begrepet det grønne skiftet brukes om likt og ulikt er uunngåelig, men det er sterkt å avskrive det slik Pollestad gjør. Det grønne skiftet betyr å fase ut all fossil energi- og materialbruk og erstatte det med fornybare løsninger. For å få

til slike skift trengs politisk lederskap og mot.⁴²

Bioøkonomi-diskursen

Denne diskursen gjør seg først og fremst gjeldende i avisa *Nationens* spalter, både på redaksjonell meningsplass og i innsendt materiale. Her vises det til et skifte, til et økonomisk og industrielt system der primærnæringene og først og fremst skogen og skogsindustrien spiller hovedrollen. Det grønne skiftet i *Nationen* er altså mer senterpartigrønt enn MDG-grønt. Bioøkonomi-diskursen utelukker selvfølgelig ikke de andre diskursene også i *Nationens* spalter, ei heller at denne kun finnes her. Det bør understrekes at det også finnes flere eksempler på redaksjonelle meningsartikler i *Nationen* der begrepet det grønne skiftet benyttes for å argumentere for behovet for en klimaløsning. Blant de ivrigste debattantene, med gjentatte innlegg i avisa, er direktør i Skogeierforbundet, Erik Lahnstein. 2. desember 2014 har han et innlegg kalt «Det grønne skiftet» på trykk, hvor han forteller at alt som produseres av olje, også kan lages av skog: «Trevirke kan produsere kraft, plast, tekstiler og for til husdyr og fisk. Trevirke kan brukes til å erstatte stål og betong»⁴³

Fortsatt mens begrepet ennå var ganske ferskt, skrev politisk redaktør Kato Nykvist kommentaren «Grønt skifte, hvis vi vil», der han forklarer hva

som menes «med det grønne skiftet alle snakker om»:

Oljeindustrien har tjent det norske samfunnet godt. Store deler av vår velferdsutvikling de siste 40 årene er finansiert av det sorte gullet. Nå nærmer vi oss denne epokens slutt. Da trenger vi å hente inntekter fra nye næringer og andre natur-ressurser. Det er her skogen kommer inn. Vi må gjøre et skifte, fra fossil til fornybart. Det er dette som menes med det grønne skiftet alle snakker om.⁴⁴

Det grønne skiftet omtales flere ganger på redaksjonell meningsplass som skognæringens store mulighet, til å vise seg fram og til å ta ut sitt potensial: Nå kan næringen endelig komme «ut av oljeskyggens dal».⁴⁵

En hendelse som utløser mer polemiserende karakteristikk av det grønne skiftet, var da begrepet ble kåret til årets nyord i 2015

Vi kan tolke flere av innleggene dithen at kommentariatet i avisa nærmest nærer en bitterhet på skogindustriens vegne, og at de nå øyner den etterlengtede politiske oppmerksomheten: «Regjeringen har ganske enkelt ikke politisk råd til å la det grønne skiftet ende som en flopp. Der ligger skognæringens store sjanse», står å lese i avisas usignerte leder 3. august 2015, der politikerne oppfordres til en skattepolitikk som legger til rette for økt aktivitet for skognæringen.⁴⁶

På én måte kan altså bioøkonomi-diskursen kategoriseres som en underdiskurs til min sak-diskursen, der saken det gjelder altså er å fremme skognæringen. At skogen kan erstatte olje som material, og at den, så lenge den står, tar opp i seg mye CO₂ og dermed er bra for klimaet også, forstår vi først og fremst som en positiv bieffekt, som debattantene ikke nøler med å trekke fram.

Spor av vekst- og systemkritikk

Bioøkonomidiskursen i *Nationen* illustrerer på mange måter hovedkonklusjonen i Veimos masteroppgave. Samtidig som den er klart annerledes ved å fokusere på skogen, beholder diskursen den samme løsningsorienterte kjernen som hos Bjartnes og Zero: Det grønne skiftet er en ny økonomisk vinneroppskrift. Men Veimo sporet også, og fant, tilløp til en mer uttalt vekstkritikk på tvers av de fem diskursene vi har beskrevet ovenfor. Det gjelder særlig i oljediskursen og i «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen. Hege Ulstein i *Dagsavisen* kritiserer vagheden i begrepet det grønne skiftet, samtidig som hun etterlyser en konkret plan ikke bare for å gjøre «Norge mindre avhengige av olje» men også «noe å skifte til.»⁴⁷ Filosofiprofessor Arne Johan Vetlesen og professor i bærekraftig utvikling Carlo Aall, på sin side, har en klar slagside mot det økomodernistiske perspektivet som ofte informerer det grønne skiftet, i sin bekymring over det de kaller for en «klimarelativering» i hele debatten om det grønne skiftet i Norge:

I meningsjournalistikken innenfor de etablerte, mainstream-mediene, er hovedinntrykket klart: Det grønne skiftet sees og brukes i et vekstperspektiv.

Kjernen i relativisering er at realisme i klimapolitikken defineres og vurderes relativt til politiske ståsteder og økonomiske interesser, i stedet for i lys av naturens tålegrenser», skriver de, og påpeker at ulike former for relativisering er med på å hindre iverksettelse av en effektiv klimapolitikk.⁴⁸

Her tangerer Vetlesen og Aalls kronikk med holdningen til et par av nisjeredaksjonene (*Harvest* og *Naturpress*) som artikkelforfatterne tidligere har undersøkt.⁴⁹ Disse redaksjonene, og særlig *Harvest*, leser det grønne skiftet i en helt annerledes og mer etisk, antiøkonomisk vekst-forståelse. Men i meningsjournalistikken innenfor de etablerte, mainstream-mediene, er hovedinntrykket klart: Det grønne skiftet sees og brukes i et vekstperspektiv. *Dagbladets* politiske redaktør sa at deres redaksjon var «veldig bevisst»⁵⁰ på at en omstilling til fornybar energi er forenelig med fortsatt økonomisk vekst. Vi kan vise til en av mer nylig kronikk fra Ramnefjell, «Den nye nøysomheten»⁵¹ som eksempel på at denne holdninger ser ut til å vedvare, men at klimadebatten i Norge likevel har stadige *tilløp* til en vekstkritikk.

På litt samme måte kan vi kanskje føye til at det fins tilløp til systemkritikk i «virkemiddeldiskursen». Som vi så, handler en sentral konfliktlinje der om synet på markedet og staten, og dette er jo selvsagt en velkjent del av høyre-/venstre aksens i norsk politikk. Men denne tradisjonelle diskusjonen om hvilke virkemidler som er best tangerer med fremveksten av en folkelig klimabevegelse som nettopp retter skytset mot markedsløsninger på klimakrisen.⁵² I en tidligere analyse delte Ytterstad⁵³ det grønne skiftets fremvekst fra 2015 av i to. I tillegg til den markedsdrevne identifiserte han en folkelig utgave – knyttet til klimavalgalliansen⁵⁴ og Broen til fremtiden⁵⁵ – i opposisjon til markedstenkningen i klimapolitikken. Slik folkelig aktørskap kan også spores, men dominerer ikke, de fem viktigste diskursene om det grønne skiftet i debattspaltene.

Avslutning

I veiledningsprosessen fram mot Veimos masteroppgave diskuterte vi flere ganger om det grønne skiftet var et moteord som sto for fall, og vi vurderte til og med dette som tittel, fordi vi så at bruken av begrepet det grønne skiftet falt markant i løpet av 2017 og 2018. Men i 2019, ifølge Atekst, kom bruken av begrepet tilbake på 2016-nivå. Dette kan muligens tilskrives det generelt økte fokuset klimasaken fikk fra høsten 2018, med Greta Thunberg, skolestreiker og klimastreiker der også de voksne etter hvert deltok. I Norge ble klimabrøl kåret til årets nyord i 2019, mens «climate emergency» ble årets nyord i Storbritannia. Her hjemme gikk begrepet klimakrise fra å bli nevnt 213 ganger på norsk papir i 2018 til 1686 ganger i 2019. Kvantitativt og proporsjonalt med den forsterkede klimadebatten i 2019, har kanskje ikke veksten i bruken av «det grønne skiftet» vært like imponerende i 2019 som den var da begrepet slo gjennom i 2015. Et tema for videre forskning, kunne vært om hvorvidt disse nye klimabevegelsene – som snakker om panikk og systemkritikk mer enn løsnings⁵⁶ - har spesielt stor stans for grunnfortellingen i det grønne skiftet.

Ikke desto mindre er det fortsatt kraft i «det grønne skiftet». Det er mye mer fremtredende i landets debattredaksjoner, og blant sentrale politikere og økonomer, enn vekstkritikken, som ikke ser ut til å lykkes i å skape narrativ som engasjerer utover en ganske snever akademisk krets.⁵⁷ Og dessuten, i og med COVID-19-pandemien i 2020, der treffene på både klima og det grønne skiftet går ned i antall, ser det ut som om det grønne skiftet har gjort et viktig comeback i debatten om en «grønn omstart» etter koronaen.⁵⁸ «De som ivret for skattepakke til oljenæringen, har et ekstra ansvar for det grønne skiftet»⁵⁹ sa Espen Barth Eide fra Arbeiderpartiet, om en skattepakke han selv var med å vedta. Et annet innlegg i debatten kom fra CICERO-forskerne Bård Lahn og Håkon Endresen. De mente at den samme krisepakken til oljeindustrien – ved å gå bort fra det

lenge etablerte premisset om at det er markedet som skal styre nedgangen i etterspørselen av fossil energi – har «styrket argumentene for en politisk styrt nedtrapping av oljevirkomheten.»⁶⁰

Forstått som «rammehendelse», har krisepakken til oljeindustrien under COVID-19 reaktualisert begrepet «det grønne skiftet». Debatten om krisepakken utløser både oljediskursen og virkemiddeldiskursen og muligens også den litt kyniske tonen i «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen. Derfor landet vi også på en tittel som handler om *den sprikende kraften* i begrepet det grønne skiftet.

Nedgangen i de globale klimautslippene i COVID-19 året 2020 ser – ifølge Bjørn Samset på kurs i klimajournalistikk ved OsloMet i september 2020 – ut til å bli liggende på mellom fem og åtte prosent. Denne nedgangen plasserer oss i rute for den type utslippskutt som er nødvendig hvert år fremover, for å unngå klimaendringenes mest katastrofale konsekvenser. Hvordan kan vi så, til slutt og i et slikt lys,

Det ser ut som om det grønne skiftet har gjort et viktig comeback i debatten om en «grønn omstart» etter koronaen

evaluere kraften i det grønne skiftets ulike diskurser? Klimakrisen og klimabrøl kan sikkert gjøres til «min sak» i det vi har kalt «min-sak»-diskursen, men slås kanskje litt i hjel av frustrasjonen over manglende presisjonsnivå innenfor «alle snakker om det grønne skiftet»-diskursen. Bioøkonomi-diskursen vi har identifisert i *Nationen* illustrerer, i likhet med begrepets opprinnelige grunnfortelling, løsninger som kanskje ligger i å velge andre ressurser enn oljen inn i fremtiden, men fremstår også som en litt enøyd respons på klimakrisen. Virkemiddeldiskursen er en unngåelig del av klimadebatten, men har som sådan ingen entydig kraft eller retning som peker i retning av de utslippskuttene som klimaforskningen etterlyser.

Da står vi igjen med oljediskursen, som var med å gi gjennomslaget for det grønne skiftet i første omgang, og som har blitt reaktualisert i 2020 gjennom oljepakken. Når alt kommer til alt så er det tross alt utfasing av fossil energi som gir størst utslippskutt. Det er imidlertid i denne diskursen at posisjonene spriker mest diametralt. Skolestreikene i Norge i 2019,

og klimasøksmålet i november 2020, krever en stans i tildelingen av oljelisenser, uten å ha i nærheten av en majoritet i Stortinget, som på sin side – med oljepakken – understreket at det bare er gjennom nye oljeinvesteringer vi kan ta vare på arbeidsplasser, redde norsk økonomi og legge grunnlaget for det grønne skiftet. Som Geir Ramnefjell påpekte i en kommentar, har norsk olje og gass med oljekrisepakken lyktes i å gjøre den såkalte «tunnelmetaforen» til en politisk vedtatt realitet. «Bildet skal illustrere følgende poeng: For å komme til en grønn og fornybar framtid, må det bygges en tunnel. Fram til flere av støttebjelkene består av fornybart, må tunnelen holdes oppe av olje- og gass-næringen. Hvis ikke kollapser den».⁶¹

Hvilket bringer oss tilbake til start. Kanskje er «det grønne skiftet», på tross av sin tøyelighet og bøyelighet, ord som KAN misbrukes? Når staten går inn og «redder» investeringer i oljen som markedet selv tviler på lønnsomheten av, i klimaforegangslandet Norge, blir det vanskelig å holde fast på at det grønne skiftet er en «uavvendelig og ustoppelig prosess».⁶²

I en slik situasjon ser vi det som problematisk å forbli deskriptive i vår anvendelse av det grønne skiftet som bilde på hvor vi skal. Vi vil mene at det går an å si – og må sies – normativt, at det er et misbruk av begrepet «det grønne skiftet» å kalle oljekrisepakken for akkurat det. Det kan godt hende at markedspilene snur, og at sol, vind og annen fornybar energi erobrer nytt terreng, men dette fremstår mer som ønsketenkning enn som en klar strategi for å få til en omstilling i pakt med klimarealitetene raskt nok.

Så det trengs en normativ klimadebatt, og sosiale krefter som kan fremføre den. I et intervju med *Energi og Klima* kunne kommentatoren Kjetil Raknes konstatere at «fossillobbyen har overtaket» i debatten om en grønn omstart etter koronaen, men han noterte seg samtidig at «Fagforbundet og El og IT i LO-familien og en annen hovedsammenslutning, Unio, nylig undertegnet et opprop om flere klimajobber».⁶³ Dette er bare ett eksempel på en «plan for hva det grønne skiftet skal være et skifte til», som Hege Ulstein formulerte det. Samfunnstransformasjon er ikke per definisjon utelukket fra det grønne skiftet, men, som vi har sett i denne artikkelen, er grunnfortellingen i begrepet per dags dato ikke spesielt opptatt av

folkelig aktørskap. Derfor kan det være at planene og de konkrete virkemidlene for en klimaomstilling må finne andre paraplybetegnelser enn det grønne skiftet. Green New Deals seiler opp både i EU og i USA som et mulig alternativ her, ikke minst fordi begrepet påkaller en mye mer inngripende stat enn det som er tilfellet med det «markedsdrevne» grønne skiftet.⁶⁴

Skulle vi se for oss en variant av det grønne skiftet som tydelig innebærer transformasjon og adferdsendring, og som engasjerer bredere lag av befolkningen, må det sannsynligvis være normativt vinklet også, og innrettet på å mobilisere, slik Greta Thunberg-generasjonen gjorde i 2019.

Noter

- 1 <https://journalisten.no/arets-nyord-sprakradet-klima/anders-bjartnes-er-mannen-bak-arets-nyord-det-gronne-skiftet/303789>
- 2 Veimo 2018
- 3 Bjartnes 2015: 23
- 4 Jfr. Callinicos 1987
- 5 Cohen 2000: 134
- 6 Gramsci 1971: 336
- 7 Jfr. Ytterstad 2016
- 8 <https://energiogklima.no/blogg/det-grone-skiftets-tempoproblem/>
- 9 Gunster 2017
- 10 Criskevicius et. al 2008
- 11 1992, 1995
- 12 Fairclough 1995: 59-60
- 13 Veimo 2018
- 14 Naper 2014
- 15 Dale og Andersen 2018; Eide et al. 2014; Ihlen 2007; Sæther 2017
- 16 Haarstad og Rusten 2018; Sigurjonsdottir 2018; Ytterstad 2015, 2016, 2021
- 17 Ytterstad 2020
- 18 <https://twitter.com/abjartnes/status/277837033634947072>
- 19 Mossin 2015
- 20 Gullikstad 2013
- 21 Bjartnes 2015
- 22 Ytterstad 2016: 154
- 23 <https://arkiv.klassekampen.no/article/20150822/PLUSS/150829749>
- 24 Camilla Houleand og David Jordhus-Lier 2021
- 25 Alstadheim og Stoltenberg 2010; Sæther 2017
- 26 Dale og Andersen 2018
- 27 Se særlig Dale og Andersen 2018
- 28 Jensen et al. 2018: 21
- 29 Ihlen 2007: 120
- 30 Schjøtt-Pedersen 2016
- 31 VG 2017
- 32 Sjøfjell 2016
- 33 Lundberg 2016

- 34 VG 2015
- 35 Dryzek 2005
- 36 Holm 2014
- 37 Hansson 2016
- 38 Kristjansson 2017
- 39 Hvattum 2015
- 40 Strand 2015
- 41 Pollestad 2016
- 42 Evang 2016
- 43 Lahnstein 2014
- 44 Nykvist 2015
- 45 Nykvist 2017
- 46 Nationen 2015
- 47 Ulstein 2015
- 48 Vetlesen og Aall 2015
- 49 Veimo 2018
- 50 Veimo 2020: 87
- 51 <https://www.dagbladet.no/kultur/den-nye-noysomheten/72660808>
- 52 Se særlig Klein 2014a
- 53 Ytterstad 2016
- 54 Nilsen et al. 2018
- 55 <http://broentilframtiden.com/>
- 56 Jacobsson 2020
- 57 Jfr. Wrigley 2020
- 58 Ytterstad 2021
- 59 <https://www.tu.no/artikler/de-som-ivret-for-skattepakke-til-oljenaeringen-har-et-ekstra-ansvar-for-det-gronne-skiftet/497858>
- 60 <https://www.dn.no/innlegg/koronadebatt/omstilling/energi/innlegg-last-til-oljen/2-1-824639>
- 61 <https://www.dagbladet.no/meninger/slik-vinner-olja-de-unge/72784485>
- 62 Bjartnes 2015: 21
- 63 <https://energiogklima.no/nyhet/gronn-omstart-fossillobbyen-har-overtaket/>
- 64 Klein 2019; Ytterstad 2021
- Dale, B., & Andersen, G. (2018). Til Dovre faller? Norsk olje og grønn omstilling. In H. Haarstad & G. Rusten (Red.), *Grønn omstilling—Norske veivalg*. Universitetsforlaget <http://www.universitetsforlaget.no/nettbutikk/gronn-omstilling-norske-veivalg-uf.html>
- Dryzek, J. S. (2005). *The Politics of the Earth: Environmental Discourses* (2nd ed.). OUP Oxford.
- Eide, E., Elgesem, Dag, Gloppen, Siri, & Rakner, Lise (Eds.). (2014). *Klima, medier og politikk*. Abstrakt forlag.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Edvard Arnold.
- Gramsci, A., Hoare, Q., & Smith, G. N. (1971). *Selections from the prison notebooks*. Lawrence and Wishart.
- Griskevicius, V., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J., Griskevicius, V., Cialdini, R. B., Goldstein, N. J., Griskevicius, V., Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2008). Social Norms: An underestimated and underemployed lever for managing climate change. *In*, 5–13.
- Gullikstad, Å. (2013, 30. september). Venter mye av Erna. *Dagsavisen*, del 1, s. 36.
- Gunster, S. (2017). Engaging communication: Audiences, frames, values and norms. In *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives*. Routledge. <https://www.routledge.com/Journalism-and-Climate-Crisis-Public-Engagement-Media-Alternatives-1st/Hackett-Forde-Gunster-Foxwell-Norton/p/book/9781138950399>
- Haarstad, H., & Rusten, G. (Eds.). (2018). *Grønn omstilling—Norske veivalg*. Universitetsforlaget.
- Houeland, C., & Jordhus-Lier, D. (2021). *Oljearbeiderne—Samfunnsbyggere eller bremseklosser?* Under publisering.
- Ihlen, Ø. (2007). *Petroleumsparadiset: Norsk oljeindustri strategiske kommunikasjon og omdømmebygging*. Unipub.

Litteratur

- Alstadheim, K. B., & Stoltenberg, J. (2010). *Klimaparadokset: Jens Stoltenberg om vår tids største utfordring*. Aschehoug.
- Bjartnes, A. (2015a). *Det grønne skiftet*. Frekk forlag.
- Callinicos, A. (1987). *Making history: Agency, structure and change in social theory*. Polity Press.
- Cohen, G. A. (2000). *Karl Marx's Theory of History* (Expanded ed. Edition). Princeton University Press.

- Jacobsson, D. (2020). Young vs old? Truancy or new radical politics? Journalistic discourses about social protests in relation to the climate crisis. *Critical Discourse Studies*, 0(0), 1–17. <https://doi.org/10.1080/17405904.2020.1752758>
- Jensen, L. C., Jensen, Ø., & Skedsmo, P. W. (2018). *Norge og klimakrisen—Debatten om olje og gass i det grønne skiftet*. Novus forlag.
- Klein, N. (2014). *This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate*. Simon & Schuster.
- Klein, N. (2019). *On Fire: The (Burning) Case for a Green New Deal*. Simon & Schuster.
- Mossin, B. Å. (2015, 4. desember). Anders Bjartnes er mannen bak årets nyord: Det grønne skiftet. *Journalisten*. Hentet fra <https://journalisten.no/arets-nyord-sprakradet-klima/anders-bjartnes-er-mannen-bak-arets-nyord-det-gronne-skiftet/303789>
- Naper, A. (2014). Klimakrise eller oljefest: Perspektiver fra kommentariatet. I E. Eide, D. Elgesem, S. Gloppen & L. Rakner, Lise (red.), *Klima, medier og politikk*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Nilsen, H. R., Strømsnes, K., & Schmidt, U. (2018). A Broad Alliance of Civil Society Organizations on Climate Change Mitigation: Political Strength or Legitimizing Support? *Journal of Civil Society*, 14(1), 20–40. <https://doi.org/10.1080/17448689.2017.1399596>
- Sæther, A. K. (2017). *De beste intensjoner: Oljelandet i klimakampen*. Cappelen Damm.
- Sigurjonsdottir, S. (2018). *Sort gull og grønt besvær. Retorisk analyse av forhandlingene om «det grønne skiftet» i norsk oljebransje*. [Masters thesis]. Universitetet i Oslo.
- Veimo, M. (2020). “Alle snakker om det grønne skiftet”—Men når vi skal vi ta den normative debatten om vekst? Masteroppgave i journalistikk, OsloMet
- Veimo, M. (2018). *Motivasjon mellom journalistikk og klimaetikk: En studie av drivkreftene i små redaksjoner som skriver om klima-, miljø- og natur*. Upublisert manuskript. Institutt for journalistikk og mediefag, OsloMet.
- Wrigley, K. (2020). *Degrowth Dilemmas—Analysing the discourse of movement advocates in the debate on growth* Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Ytterstad, A. (2015). Climate jobs as tipping point—And challenge to Norwegian oil and climate change hegemony. Lessons learnt (so far). In Borgnäs, Eskelinen, Perkiö, Warlenius, J. Perkiö, & R. Wardenius (red.), *The Politics of Eco Socialism—Transforming Welfare*. Routledge.
- Ytterstad, A. (2016). Vinn, vind eller forsvinn? Klima, miljø og økonomijournalistikk. I Bjerke, P., Fonn, B.K. og Strømme, E.S. (red.), *Økonomijournalistikk. Perspektiver og metoder*. Fagbokforlaget.
- Ytterstad, A. (2020, april 14). Klimakrisen kommer stadig nærmere oss. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kultur/klimakrisen-kommer-stadig-naermere-oss/72346576>
- Ytterstad, A. (2021). Climate Jobs Plans – A Mobilizing Strategy in Search of Agency. I Rätzel, N., Stevis, D. og Uzzell, D. (red.) *The Environmental Labour Studies Handbook*. Springer/Palgrave.

Refererte meningsartikler

- Evang, J. (2016, 28. september). Promillekontroll av Pollestad og Sp. *Nationen*, del 1, s. 19.
- Hansson, R. (2016, 14. mars). Stopp oljesubsidier, start grønt skifte. *Dagsavisen* del 1, s. 28–29.
- Holm, M. (2014, 12. mai). Klimaparadokser. *Aftenposten*, del 2, s. 9.
- Hvattum, T. (2015, desember 4). Er du pedalsosial? *Aftenposten*, del 2, s. 5.
- Innsender. (2016, 7. april). Det er gull i avløpsvannet. *Nationen*, del 1, s.18.
- Innsender. (2016, 10. juni). Hamp, den nye olja! *Klassekampen*, del 2, s. 21.
- Innsender. (2016, 17. august). Gjenvinning av fosfat. *Nationen*, s.18.
- Innsender. (2016, 5. august). Atomkraft er ikke del av det grønne skiftet. *Klassekampen*, del 1, s. 24.
- Innsender. (2018, 25. oktober). Råstoffet til det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Innsender. (2017, 27. juni). Energipolitikk på ville veier. *Aftenposten*, del 2, s. 12.

- Kristjánsson, M. (2017, 4. august). Norske skog. *Klassekampen*, del 1, s. 2.
- Lahnstein, E. (2014, 2. desember). Det grønne skiftet. *Nationen*, del 1, s. 18.
- Lundberg, S. A. (2016, 30. august). En oljesmurt nasjon. *Dagbladet*, del 1., s. 29.
- Nationen. (2015, 3. august). Skatten i skogen. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Nykvist, K. (2015, 28. januar). Grønt skifte, hvis vi vil. *Nationen*, del 1, s. 3.
- Nykvist, K. (2017, 19. august). Ut av oljeskyggens dal. *Nationen*, del 1, s. 3.
- Pollestad, G. (2016, 19. september). La klimapolitikken bli edru. *Nationen*, del 1, s. 2.
- Schjøtt-Pedersen, K. E. (2016, 29. november). Produksjonsstans endrer ikke forbruket av olje og gass. *Aftenposten*, del 2, s. 15.
- Sjåfjell, B. (2016, 6. oktober). Det grønne skiftet avlyst. *Dagsavisen*, del 1, s. 6.
- Strand, A. (2015, 20. januar). Store omstillinger, men til hva? *Dagsavisen*, del 1, s. 4–5.
- Ulstein, H. (2015, 8. oktober). Blåblåmerker. *Dagsavisen*, del 1, 4–5.
- Vetlesen, A. J., & Aall, C. (2015, 30. november). Livsfarlig klimarelativisme. *Klassekampen*, del 1, s. 16–17.
- VG. (2015, 19. desember). Flyskatten. *VG*, del 1, s. 2.
- VG. (2017, 5. januar). Næringslivet er løsningen. *VG*, del 1, s. 2.
- VG. (2016, 9. juni). Samtid. *VG*, del 1, s. 2.